

„Rozprawa o istocie Balatonu” w kontekście badań pedagogicznych

Elżbieta Rogalska

Arpad Tozser, „Rozprawa o istocie Balatonu”, przeł. Anna Górecka

„Rozprawa o istocie Balatonu

balaton jest taki
powiedział K w 1203 roku
i narysował pająka
balaton jest taki
powiedział T w 1615 roku
i narysował żółwia
a trzysta lat później
X mówi że balaton nie jest
ani żółwiem ani pająkiem i rysuje
trapez
tymczasem balaton to rybka
która pluska się w sobie” (Tozser, 2016)

Zastosowana metoda analizy

Metoda jaką obrałam do interpretacji wiersza Arpada Tozser pod tytułem „rozprawa o istocie Balatonu” nosi nazwę: Analiza zawartości. Całość opieram o system oparty na analizie stopnia nasilenia postawy i wartości. Do całości interpretacji dołączam wiedzę znanych i cenionych naukowców oraz stworzoną na tej podstawie własną interpretację omawianego utworu.

Przedstawienie autora wiersza oraz zastosowanych umiejętności poetyckich

Arpad Tozser to poeta węgierski, który w latach 1971 – 1976 wykładał literaturę węgierską w wyższej szkole pedagogicznej w Nitrze. Lata 1991 - 2002 przeniosły Arpada Tozsera na Uniwersytet Komeńskiego, gdzie również był wykładowcą. Dzieła poety to

między innymi: Gderliwa gwiazda, Dotknięcia, Genezis, Śmierć Finnegana – to tylko kilka część dzieł napisanych przez tego znakomitego autora. Swoje przemyślenia: eseje, rozprawy, studia o literaturze zamieścił w dziesięciu tomach.¹Mam zaszczyt przyjrzeć się jednemu z jego wierszy pt. „rozprawa o istocie Balatonu”. Mam nadzieję, że moja analiza w odniesieniu do metodologii badań pedagogicznych przyczyni się raczej do rozpowszechnienia jego uniwersalnej wizji.

Każdą analizę wiersza powinno się rozpocząć od określenia fikcyjnej kreacji, która tworzy całość utworu poetyckiego. Podmiotem lirycznym „rozprawy o istocie Balatonu” jest człowiek, który analizuje Balaton jako pojęcie zmieniające formę na przestrzeni dziejów. Moja wizja bohatera lirycznego w tym utworze jest następująca. Monolog liryczny jest przedstawiany z nadzieją, że jego odbiorca zrozumie zawartą w nim idee, a to oznacza, że bohaterem lirycznym jest czytelnik, w odniesieniu do mojej analizy będą to pedagodzy – naukowcy, badacze. Monolog co prawda zakłada dłuższy opis, jednak w tej skrótowej wersji poglądów podmiotu lirycznego, można dostrzec ogrom jakości, skupię się więc na jej analizie, zamiast ilości. Okoliczności w jakich mógł pisać Arpad Tozser, a które to wynikają z jego biografii, to fakt, że wykładał na uniwersytecie pedagogicznym, a więc można usytuować jego poglądy w ramach metodologii badań pedagogicznych i ogólnie pojętej teorii pedagogicznej. Arpad Tozser przedstawia swoje poglądy na temat tego co dzieje się w szkolnictwie wyższym, a szerzej pedagogice. Jaki to typ liryki? Pod kątem patrzenia na „rozprawę o istocie Balatonu” jako stosunku autora do podmiotu lirycznego, można określić go mianem liryki osobistej lub liryki maski; pod kątem patrzenia ze względu na podjęty przez autora temat utworu można określić mianem liryki refleksyjno-filozoficznej tudzież polityczno-agitacyjnej – jednak jestem bardziej zobowiązana przyjąć pierwszą, to jest refleksyjno-filozoficzną, jako punkt wykładni, według której analizuje ten wiersz. Utwór ten będzie przeze mnie postrzegany jako elegia – w kontekście gatunku lirycznego. Obrałam taki kierunek, ponieważ autor porusza egzystencjalny temat, wyraża swoje poglądy, można powiedzieć dydaktyczne.

Treść utworu zawiera w sobie następujące środki i figury stylistyczne, które można spotkać w liryce. Spotykamy się w nim z anaforą: „i narysował” w trzeciej i szóstej linijce utworu. Pojawia się również epifora: „roku” zastosowana dwa razy w wersach: drugim i piątym. Mamy do czynienia również z personifikacją – jeżeli rozpatrzymy dwa ostatnie wersy, jako odniesienie do cytowania samego siebie. Spotkamy również swoistą reifikację:

---

¹ Literatura na świecie nr 9-10/2016.

gdzie balaton – jako jezioro i trapez, w kontekście urzeczowienia. Oczywiście Arpad Tozser używa symboli: balaton, pająk, żółw, trapez, ryba. Ostatnim elementem budowy lirycznej utworu jest synekdocha „która pluska się w sobie” – autor ma na myśli albo jezioro Balaton, albo osobę, która jest zachłyśnięta samą sobą i popada w samo - zachwyty.

Wiersz Arpada Tozsera w odniesieniu do metodologii badań pedagogicznych

Powyższe rozczłonkowanie utworu na elementy składowe pozwala wyodrębnić dwa tematy utworu: jeziora węgierskiego albo poglądów autora na temat badań. Moje osobiste odczucie po przeczytaniu tego wiersza nasunęło mi myśl raczej na ten drugi temat, a mianowicie: wizję Arpada Tozsera na temat badań. Posłużę się tą wizją w celu analizy utworu pod kątem badań pedagogicznych.

Kiedy czytam ten wiersz, za każdym razem uśmiech nie schodzi z mojej twarzy. Arpad Tozser trafia w samo sedno dziejących się zdarzeń w świecie nauki. Kwintesencją nauki jest zmienność poglądów na dany temat. Doskonale opisała to zjawisko Profesor Uniwersytetu Szczecińskiego Justyna Nowotniak: „Cele nauki zawsze pozostaną odmienne od celów wyjaśnień formułowanych przez badanych.” (Nowotniak, 2012). Badacz w toku prowadzenia badań, zaczyna od ustalenia co chce badać, ten sposób sprawia, że sytuuje się w danej koncepcji. Badania są robione po to żeby coś wyjaśniać lub prezentować faktyczny stan rzeczy². Ewentualnie przewidywać następstwa³. Metodologia badań pedagogicznych mówi również o tym, że dane badanie powinno być powtarzalne, przy równoczesnej niepowtarzalności problemów badawczych⁴. Taki punkt widzenia sprawia, że każdy badacz ma szansę zmienić nominalność badanego zjawiska.

Ostatnie dwa wersy są według mnie kluczowe. To właśnie z nich dowiadujemy się, że rybka pluska się sama w sobie. Badacz jest więc zachłyśnięty sobą, swoimi badaniami i subiektywną wizją postrzeganego zjawiska. Oznacza to, że w swojej interpretacji odnosi się do własnych poglądów, przemyśleń, czy nasiąkniętych przez niego idei czytanej przezeń literatury. Jest to bezpośrednio nawiązania do *opus citatum*⁵. Jest to nawiązanie do fabryki dyplomów⁶, jako produkcji cytowania osób znanych osobiście autorowi, tudzież cytowania

---

² T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1998, Wydawnictwo Akademickie "Żak".

³ Seminarium Justyny Nowotniak 2014/2015.

⁴ T. Pilch, T. Bauman (2001), *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa, Wyd. Akademickie Żak, s. 43.

⁵ E. Rogalska, wielość kontekstów konsumpcji w edukacji, w: „Publikacje edukacyjne” 2015/2016, <http://www.publikacje.edu.pl/pdf/12303.pdf>, data dostępu: 05.01.2017r.

⁶ Rozważając tytuł „Fabryka dyplomów czy univertus” red. nauk. M. Czerpniak – Walczak.

samego siebie. Podmiot liryczny w toku analizy nazywania Balatonu, formułuje na jego temat różne tezy. Najpierw określano go mianem pająka, co w odniesieniu do metodologii badań i kultury cytowania, oznacza sieć tworzących się wzajemnie wspierających ogniwi, pomiędzy różnymi autorami. Co do metodologii badań, jest to nawiązanie do problemu przeprowadzania badań w sieci, które ujmując dobitnie: nie są miarodajne⁷. Drugie określenie, którym posłużył się autor „rozprawa o istocie balatonu” to żółw. Jak wiadomo żółw jest zwierzęciem powolnym. Powolność tworzenia się czasopism, czy powolność przeprowadzania badań, które rozciągają się niekiedy przywodząc na myśl: urlop lub wakacje, szczególnie przy wyborze metody badań pedagogicznych: etnografii. Aż w końcu przychodzi nominacja: trapez. Trapez jako figura geometryczna ma dwa boki tej samej długości, dłuższą podstawę oraz krótszą górę swojej struktury. Wizję tą można nawiązać do odgórnej zasady: góra (władza) ma rację, podstawa (autor tekstu/badacz) musi uwzględniać ramiona (szereg wytycznych) w toku przeprowadzanych badań tudzież publikowania własnego artykułu. Michel Foucault określił tą wizję już dawno jako górowania wiedzy i władzy nad ludźmi⁸. Powstaje w ten sposób problem braku młodych naukowców w czasopismach punktowanych, braku możliwości wytworzenia dorobku naukowego przez uprzednio wspomnianych oraz problem przeprowadzania badań przez młodych badaczy, takich jakie leżą w ich wizji, ich strukturze mózgu, chęci wytworzenia nowej wiedzy podczas badania zjawiska, które ich interesuje, a które władza (góra trapezu) niekoniecznie pragnie realizować.

---

⁷B. Śliwerski, http://boguslawsliewski.pl/dydaktyka/porady/metodologia_badan.htm , data dostępu: 05.01.2017r.

⁸ Foucault, M. *Gry władzy*, tłum. T. Komendant, [w:] *Literatura na świecie*, nr 6/1988.

Cytowane prace:

Nowotniak, J. (2012). *Etnografia wizualna w badaniach i praktyce pedagogicznej*. Kraków: Impuls.

Tozser, A. (2016). rozprawa o istocie balatonu. *Literatura na świecie*, str. 5.

Pozostałe wykorzystane źródła:

B. Śliwerski, http://boguslawsliwski.pl/dydaktyka/porady/metodologia_badan.htm , data dostępu: 05.01.2017r.

E. Rogalska, wielość kontekstów konsumpcji w edukacji, w: „Publikacje edukacyjne” 2015/2016, <http://www.publikacje.edu.pl/pdf/12303.pdf> , data dostępu: 05.01.2017r.

Foucault, M. *Gry władzy*, tłum. T. Komendant, [w:] *Literatura na świecie*, nr 6/1988. *Literatura na świecie* nr 9-10/2016.

Rozważając tytuł „Fabryka dyplomów czy univertas” red. nauk. M. Czerpniak – Walczak. Seminarium Justyny Nowotniak 2014/2015.

T. Pilch, T. Bauman (2001), *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa,

Wyd. Akademickie Żak, s. 43.

T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1998, Wydawnictwo Akademickie "Żak".